

Tóth Gyula

Deák Tamás siratása

[/Részlet/](#)

[...]

Rövid, ötvennyolc évének néhány cövekes dátuma is ide kívánkozik. Temesvárott, a piarista gimnáziumban érettségizett. 1946-ban a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem hallgatója lett. 1950-től irodalmi, művészeti műhelyekben dolgozott, alkotott. 1984-től Budapesten élt. Egyik fő művét, *A hadgyakorlatot* 1968-ban írta. Pesten alig két évig élvezte a flaszter-szabadságot. Legtöbbször haragos volt, ritkán mosolygott, mintha félt volna a kaszástól. Ebben a két évben gyakran meglátogattam lakásán, hallgattam, vitattam szidalmait, panaszkodását, de főként nagy terveire figyeltem. A mindenség megírására készült zseniális, mindent tudó fejjel. Egy napon akkor csöngettem be lakására, amikor éppen a kaszással vívott, az a roham végzett vele. Nem hallottam végrendeletét, végakarátát műveiből következtettem ki, remélem, nem későn. Személyes kapcsolatunk néhány dokumentumát most elbeszélésem fonalára fűzöm fel, ahogyan azt egy nagy írótól tanultam; megemlékezésben nem elismételni, lemásolni kell az évfordulókon untig elkoptatott összképet, hanem kiragadni abból valamit, amihez hősömnek személyesen köze volt, ami pillanatnyilag legszemélyesebben foglalkoztatta vagy megindította.

A hadgyakorlat körül

Megkísérlem *A hadgyakorlat* keletkezésének, fogadtatásának, romániai és magyarországi kalandjainak és végső szövegének dolgát megfejteni. A rekonstrukciót azért kell filológiai aprólékossággal elvégezni, mert úgyszólván mind ez idáig eme három felvonásos groteszknak a kronológiája is tisztázatlannak látszott. [...]

2. A magyarországi átkerülésre a legtöbb információt a kitűnő lukácsista, **Eörsi István** *Plágium vagy kísérlet?* című írásában találtam. (Megjelent a *derűlátás esélyei* című kötetben, Szépirodalmi Könyvkiadó. 1981. **Eörsi** tudja, hogy *A hadgyakorlat* Bukarestben, 1972-ben, a Kriterionnál *A forró sziget* című színműgyűjteményben jelent meg. **Eörsi** állításai: Először egy Plágium !!! feliratú litografált papírlap került a kezébe. Ezen jobb oldalra Sükösd Mihálynak a *Tiszatáj* 1974. októberi számában közreadott komédiaműve: *Háry a körletben* állt, mellette *A hadgyakorlat* első felvonása. Kétszer elolvasta a szövegeket, s hunyorogva vette tudomásul, hogy Sükösd jelenete riasztó — ráadásul művészileg letompított — visszhangja a Deák-féle mű első felvonásának. Végül is az átvételt nem plágiumnak, hanem kísérletnek, tréfának, háryságnak nevezte.

3. A textusra vonatkozó vélemények továbbvándoroltak. Az *Élet és Irodalom* 1975. szeptember 13-i számában megjelent egy közlemény, majd a *Tiszatáj* ugyancsak 1975. októberi számában egy kiegészítő közlemény.

Szerkesztői asztal

Az *Élet és Irodalom* című hetilap 1975. szeptember 13-i számában az alábbi közlemény jelent

meg: „A *Tiszatáj* című folyóirat 1974. októberi számában »Háry a körletben« címmel megjelent drámatörredék néhány részlete — mint ez a szöveg-összeolvasásból kiderült — Deák Tamás kolozsvári szerző első ízben 1968-ban közzétett, »A hadgyakorlat« című műve első felvonásának figyelembevételével keletkezett” — A finom fogalmazású szöveg kiegészítésére szorul. Az olvasó talán másként ítéli meg szerkesztőségünk eljárását és jóhiszeműségét, ha közöljük: a Deák Tamás művének „figyelembevételével keletkezett”, *Háry a körletben* című drámatörredék szerzője irodalmunk neves képviselője, *Sükösd Mihály* volt.

Tiszatáj, 29. évf. 1975, 10. 96.

[...]

1973 után Sükösd darabja a *Tiszatáj* 1974. októberi számában jelent meg, ezért beszél **Eörsi István** már két darabról: „Mindkét írás főhőse egy kutyakorbácsokkal felszerelt, fasisztoid ezredes, aki hadgyakorlatot tart, de éles tölténnyel, valódi kézigránátokkal, lövedékekkel és hullákkal, mintha valódi háború dúlna. Mindkét ezredeshez megérkezik a kormány megbízottja, egy-egy államminiszter, hogy kivizsgálja a visszaéléseket; mindkét államminiszter kíséretét szántsándékkal elpusztítják a hadgyakorlaton, az ezredes mindkét műben letartóztatja az államminisztert, majd huszonöt korbácsütést méret rá.” [...]